

מכון **מניטו**

כי מציון - פרשת בהעלותך

דבר תורה שכתב **הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו)**

תרגום ועריכה מצרפתית: **אליעזר שרקי**
צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנג', ידידיה ונגרובר ואיתי קולין (ה"ע – הערת העורכים)

המנורה ואיחוד החכמות

דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת (במדבר ח, ב).

אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה – אל מול נר אמצעי שאינו בקנים, אלא בגוף של מנורה (רש"י שם).

פני המנורה

שישה קנים היו במנורה, שלושה קנים מכל צד של הנר האמצעי ("גוף של מנורה"), והפתילות של ששת הנרות היו פונות אל הנר האמצעי. לפי תיאור זה, היינו מצפים שהפסוק יאמר: "אל מול פני המנורה יאירו **ששת** הנרות". ואם כן, נשאלת השאלה: מדוע כתוב "יָאִירוּ **שִׁבְעַת** הַנֵּרוֹת"? ובכלל, מה משמעותם של שבעת קני המנורה? לָמָּה רומז כאן המספר שבע?

טעמים שונים ניתנו לדבר, אך ההסבר המהותי ביותר מתייחס לסדר הזמנים של מעשה בראשית הכתוב בתורה: שישה ימים, והיום השביעי – שבת. ששת הימים הם ימי בריאתו של **העולם**. ברגע הבריאה ("בְּרֵאשִׁית") מופיע החומר היסודי של העולם, ובמשך שישה ימים הבורא 'יוצר יצירה' – נותן צורה לחומר.[1] בסוף היום השישי מופיע האדם בעולם, וביום השביעי – אשר לגביו עדיין לא נכתב "ויהי ערב ויהי בוקר יום שביעי" – מתחילה ההיסטוריה האנושית.[2]

ביום שביעי זה, יחסו של הבורא לעולמו הוא בבחינת **שבת**, שביתה ממלאכה, כך שהעולם הנברא מקבל את צורתו של עולם **הטבע** – עולם שכאילו קיים מעצמו, וכפוף לדטרמיניזם עיוור ואנונימי. עולם כזה, שכביכול התרוקן מנוכחות ה', היה הופך לעולם מקולל אלמלא בֵּרכו ה' עוד לפני שקידשו על ידי השבת: "וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי" – ורק אחר כך – "וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ" (בראשית ב, ג). כלומר, לאחר שה' בירך את היום השביעי, הוא הכריז עליו כקדוש, 'אסור' עבורו,[3] וכאילו 'אסר' על עצמו להתערב בעולם שהפך להיות **הטבע** (אלא אם כן קיימת סכנה של פיקוח נפש לבריאה, המתירה עשיית מלאכה, כידוע מהלכות שבת).[4]

'שבת הבורא' מבטיחה את חופשו של האדם, שלא היה יכול להתממש בעולם שאינו כפוף לחוקי הטבע. לכן, היום השביעי הוא הזמן שבו מתרחשת ההיסטוריה האנושית.

מן התורה אנו למדים שקיימים שני סוגי חכמות: החכמות המכונות **חיצוניות**,[5] מה שקרוי בימינו **מדעים**, וחכמת התורה. המדעים עוסקים בתופעות הטבע של העולם שנוצר בששת ימי המעשה (והפך להיות **הטבע** ביום השביעי), בעוד התורה עוסקת בהתנהגות האידיאלית של האדם בעל הבחירה החופשית בתוך עולם הטבע. משום כך הגמרא מציינת שהתורה ניתנה ביום השבת, ו' בסיוון של השנה הראשונה ליציאת מצרים.[6]

היום השמיני, לעומת זאת, ידוע כמתייחס לימות המשיח. על פי המדרש, התלמוד והזוהר, אליהו הנביא, המבשר את בואו של משיח בן דוד בסוף האלף השישי, צפוי להתגלות ב'מוצאי שבת', כלומר ביום השמיני,[7] לכן מזכירים אותו בהבדלה. הוא הדין בכל המצוות הקשורות ליום השמיני, כמו ברית המילה, המשלימה את האדם ומעלה אותו מעל מדרגת הטבע.[8]

הפסוק "אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת" מלמד אותנו שיעור חשוב באחדות ה': על שבעת הנרות להאיר **יחד**. ה' שברא את העולם בשישה ימים – הוא גם מי שנתן לנו את התורה. המדעים של העולם הנברא והתורה צריכים להאיר אלה את אלה ואז יתגלה מלוא אורם. כמה רחוקים אנחנו מתפיסה דואליסטית של האמת, בה הדת והחיים בעולם הנברא נתפסים כסותרים זה את זה. תפיסה זו, שחלחלה בדורנו להרבה חוגים דתיים וחרדיים, בתפוצות ובארץ, מקורה בהשפעה רוחנית של דתות פגאניות עקב המגע המתמשך איתן לאורך הגלות. השיבה לארץ ישראל מבטיחה גמילה אמיתית ממנטליות זרה זו, טיהור הבא מעצם המפגש המחודש בין עם ישראל לנופו הטבעי, ארץ העברים, ארץ הקדושה הטבעית.

[1] עיין רמב"ן לבראשית א, א: "ואין אצלנו בלשון הקודש בהוצאת היש מאין אלא לשון 'ברא'... [הקב"ה] הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאוד... מוכן לקבל הצורה, ולצאת מן הכוח אל הפועל, והוא **החומר הראשון**, נקרא ליוונים 'היולי'. ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל **יצר ועשה**, כי ממנו המציא הכל".

[2] בסוף כל יום משׁשת ימי בראשית כתוב: "ויהי ערב ויהי בוקר יום" אחד, יום שני, יום שלישי וכו', עד היום השישי. מילים אלה מציינות את סיומו של אותו יום ומבשרות את תחילתו של היום הבא. ביום השביעי לא נאמר "ויהי ערב ויהי בוקר יום שביעי", מה שמצביע על כך שהיום השביעי לא הסתיים. אנחנו עדיין נמצאים ביום השביעי, וזהו הזמן שבו מתרחשת ההיסטוריה האנושית.

עיין פרקי דרבי אליעזר, יח: "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר יוֹם אֶחָד, וכך כל ימי המעשה. ברא יום שביעי – לא נאמר בו מלאכה, ולא נאמר בו 'ויהי ערב ויהי בוקר', **שהוא שמור לדורות**".

[3] ההקדשה, במובן של 'הקדש', מוציאה את הדבר שהוקדש 'מחוץ לתחום' של המקדיש. (ה"ע)

[4] כאשר ישנה סכנה אמיתית לקיום תוכניתו של הבורא עבור עולמו – הוא כביכול 'מחלל את שבתו', מתערב בעולם ועושה נס המשדד את מערכות הטבע (ה"ע).

[5] "חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרֹנָּה" (משלי א, כ).

[6] "בשבת ניתנה תורה לישראל" (שבת פו, ב). התורה ניתנה לאדם ביום השביעי כהדרכה אידיאלית בעולמו (ה"ע).

[7] עיין עירובין מג, ב. וראה גם בספר 'המנהיג' (הלכות שבת, עא), וב'אבודרהם', סדר מוצאי שבת.

[8] כידוע, מצוות המילה דוחה שבת.

קדושת הלויים וקדושת עם ישראל

וָאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֶשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ. (במדבר ח, יט)

"וָאֶתְּנָה" וגו' – חמישה פעמים נאמר 'בני ישראל' במקרא זה, להודיע חיבתן, שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמניין חמישה חומשי תורה, כך ראיתי בבראשית רבה. (רש"י שם)

א

רש"י אינו רגיל לציין את מקורות פרשנותו בצורה כה מדויקת. אם הוא עושה זאת כאן, כנראה שהדבר נעשה כדי שלא נחשוב שיש פה השוואה פשטנית. המספר 'חמש' מפנה אותנו מיידית לחמישה חומשי תורה, כמו בשיר "אחד מי יודע". מקור פרשנות זו נמצא, לדבריו, במדרש רבה, ומשמעות הדבר היא שלפנינו לימוד חשוב.

אולם פירוש זה לא נמצא במדרש רבה על הפסוק שלנו. יתר על כן, המדרש בבראשית רבה מציין שבפרשת בראשית מופיעה חמש פעמים המילה **אור**,[9] ואותו הוא מקביל לחמישה חומשי תורה. דברי רש"י מקשרים אף הם את חמשת חומשי התורה עם חמשת הפעמים בהן מופיע הביטוי "בני ישראל" בפסוק שלנו, ובכך נותן לנו את הגדרתם.

ב

עוד לפני שנתייחס לקשר זה, עלינו לברר את הכוונה שבפירוש רש"י.

הפסוק מבאר את סיבת ה'הבדלה' של הלויים, ה'מופרדים' משאר שבטי ישראל. כזכור, הבדלה זו באה לאחר חטא העגל, אשר בעקבותיו שבט לוי מחליף את הבכורות של שבטי ישראל בייעוד הקדושה והכהונה, מה שעלול להביא למחשבה שהפרדה זו 'פוסלת' את יתר בני ישראל. משום כך, על מנת למנוע טעות זו, רש"י מקדים ומסביר שההפך הוא הנכון: ייעוד הקדושה המיוחד לשבט לוי אינו אלא **האצלה** של הייעוד המקורי של כלל עם ישראל, והוא המעניק לו את תוקפו. הקב"ה כרת ברית בלתי־הפיכה עִם ישראל דווקא, וללא בני ישראל – אין לשבט לוי ולא כלום.

יש לשים לב לניגוד המצוי לכאורה בין פשט הפסוק ובין פרשנותו של רש"י, שנראים כסותרים זה את זו. למרבה הצער, טעות זו נפוצה מאוד. היא הרקע לסכנה הקיימת בימינו – **פירוד** בין אלו המתיימרים למלא את תפקידו של שבט לוי ובין שאר עם ישראל. הכוונה, כמובן, ליהודים המגדירים את עצמם כחרדים, קהילות נפרדות, הן בישראל והן בתפוצות. במקום לכהן כלויים עבור יתר השבטים וכעֵרבים לאחדות העם ולקדושתו למען כל ישראל – הם מתנהלים כשבט נפרד, ויוצרים לעצמם גטו 'דתי' הבא להחליף את האומה הישראלית. מצב מאוד דומה הוליד לפני אלפיים שנה את הזיוף הנוצרי של 'ישראל שברוח'.

ג

לא קשה להציב את ההקבלה בין חמשת המופעים של הביטוי "בני ישראל" וחמשת חומשי התורה. אף שהנושא ראוי ללימוד מעמיק, ניתן לסכם בקצרה את העניין כך:

1 – **בראשית**: כשם ששבט לוי נובע מישראל ומחובר אליו כחברה של כהנים, כך עם ישראל נובע מהאנושות ומחובר אליה מתוך אותו הייעוד.[10]

2 – **שמות**: המטרה של יציאת מצרים, של קץ הגלות, איננה הקמת פזורה הממתינה למשיח שיבוא באחרית הימים, אלא בניית בית המקדש בירושלים, שהדגם המבשר שלו הוא המשכן.[11]

3 – **ויקרא**: מכלול החוקים המתייחסים לייעודם של הכהנים, המקיימים בעבודת המקדש את הכפרה לעוונות כל ישראל.[12]

4 – **במדבר**: הסיפור של מכלול ה'אסונות' והניסיונות של דור המדבר, שלא היה מוכן לייעוד הקדושה.[13]

5 – **דברים**: סיכום התורה עבור דור הנכנסים לארץ ישראל על מנת לבנות את בית הקדושה.[14]

[9] בראשית א, ג-ה: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי **אוֹר** וַיְהִי **אוֹר**. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָ**אוֹר** כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָ**אוֹר** וּבֵין הַחֹשֶׁךְ. וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָ**אוֹר** יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד". בראשית רבה ג, ה: "א"ר סימון ה' פעמים כתיב כאן אורה, כנגד חמישה חומשי תורה..."

[10] "וָאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו **מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**".

[11] "לַעֲבֹד אֶת **עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד**".

[12] "**וּלְכַפֵּר** עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

[13] "וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל **נֶגֶף**".

[14] "**בְּגֶשֶׁת** בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **אֶל הַקֹּדֶשׁ**".